

HET GOED REMMERTEN, MET DE WEERD, LEENGOED VAN DE BISSCHOP  
VAN UTRECHT, BORCHLEEN VAN TER HORST.

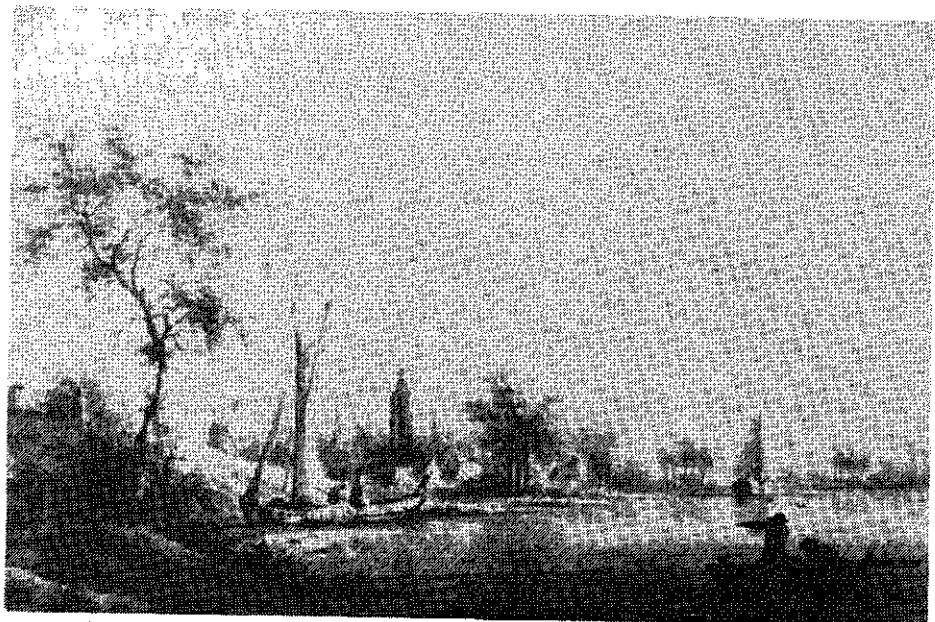
Het leengoed zelf.

Remmerden is vanaf de middeleeuwen in grootgrondeigendom geweest zonder dat hier een eigen jurisdictie aan verbonden was. Afgezien van een uiterwaard bestond dit complex voornamelijk uit schrale grond, die uiterst dun bevolkt is geweest. Reeds in de 15e eeuw wordt gezegd dat Remmerden is gelegen in het gerecht van Rhenen.

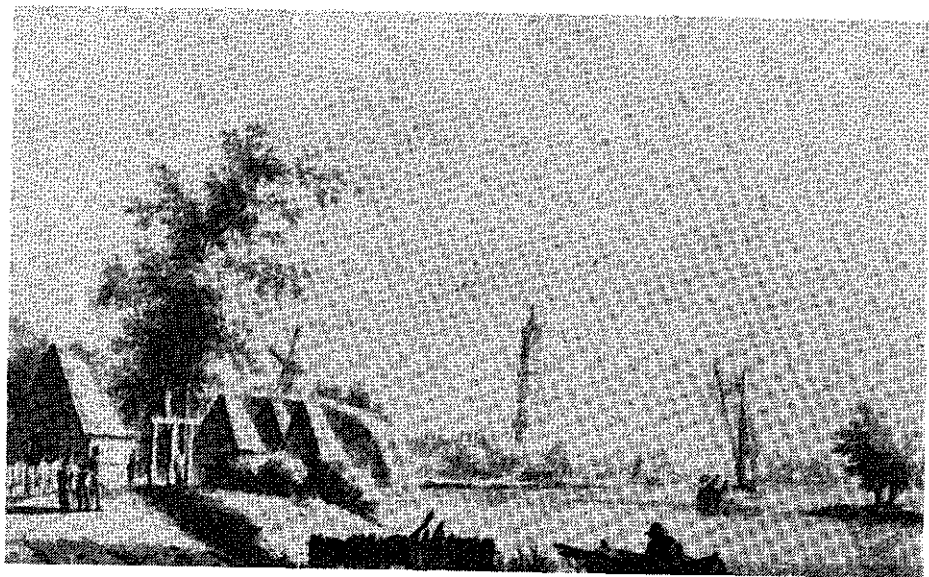
Vanaf 1512 tot 1798 heeft de Cunerakerk te Rhenen nagenoeg geheel Remmerden in leen gehad, eerst van de landsheren van het Nedersticht en daarna van de Staten van Utrecht. Door de afschaffing van het leenstelsel in 1798 werd de kerk eigenares van de goederen, welke zij thans nog voor een deel in bezit heeft.

In het oudarchief van Rhenen bevindt zich nog een serie charters, welke betrekking hebben op Remmerden en aan de hand waarvan de rechtsgeschiedenis van dit gebied gereconstrueerd kan worden vanaf het begin van de 14e eeuw.

De oudste akte, die van 24 april 1337, behelst een verklaring van bisschop Johannes van Diest. Hij zegt dat Wouter Ghevartsz. van Renen hem heeft opgedragen het burchtleen van de Horst, genaamd Ghevartswoord, gelegen bij de Vorder, dat ook zijn vader als burchtleen had gehouden. De oudere benaming voor de waard te Remmerden is dus Ghevartswoord. Dit burchtleen omvat alleen deze uiterwaard. De Vorder, thans nog bekend als de Vordel, is nu een klein gebied even ten oosten van Elst-Rhenen. Het heeft een driehoekige vorm en wordt omgeven door Zwijsbergen, de Franseweg en de Rijkstraatweg naar Utrecht.



Gezicht op Rhenen ter hoogte van Remmerden in de 18e eeuw  
getekend door Nicolaas Wicart (Achter Berg en Rijn, Afb.  
129 en 130).



Op 21 juni 1350 kwam het leen de Weerd te Remmerden aan het geslacht Van Hemert doordat bisschop Johan van Diest dit, als burchtleen van de Horst, beleende aan Aelbrecht van Hemerten. Deze laatste is waarschijnlijk dezelfde die in 1348 als schepen van Rhenen wordt vermeld.

Blijkens een bisschoppelijke oorkonde van 25 maart 1370 vermaakte Willem Vleminc van Hemerten aan zijn vrouw Engelen Gijsbert Grauwaertdr. de lijftocht van "de weerd bij Remmerten neffens der Vorder in den Rijn", welke uiterwaard hij van de bisschop in leen had.

Deze Willem was een zoon of neef van voornoemde Aelbrecht van Hemerten. De lijftocht wordt op 24 november 1374 nogmaals bevestigd door bisschop Aernoud van Hoern.

Uit een akte van 24 september 1416 blijkt, dat het burchtleen toen meer omvatte dan alleen de reeds genoemde uiterwaard. Johan Borre van Hemerten, die hier compareert in een bisschoppelijk gerecht, vermaakt aan zijn vrouw Aleijde de lijftocht van "dat guet to Remberten mitten weerde". Naast de waard wordt hier dus het goed Remmerden genoemd.

Hoe is deze uitbreiding ontstaan? Het antwoord op deze vraag is te vinden in een akte van 28 juni 1408. Hieruit blijkt, dat Willem van Hemert toen echtgenoot was van Mechtelt Taetsen, die in dit stuk tot tweemaal toe wordt aangeduid als "vrouwe van Remmerten". Bij dit woord "vrouwe" moet hier voor deze tijd niet aan een ambachtsvrouwe en aan een heerlijkheid worden gedacht (dit zou ook geheel in strijd zijn met de in de middeleeuwen in het Nedersticht gebezigde terminologie), doch aan grondheerlijkheid, grootgrondeigendom zonder meer.

Door huwelijk was een aanzienlijk gedeelte van Remmerden via een lid van het geslacht Taets aan Willem van Hemert gekomen. Hij of zijn zoon moet dit complex hebben opgedragen aan de bisschop van Utrecht, waardoor het object van eerdergenoemd burchtleen van de Horst werd vergroot.

Op 20 januari 1434 wordt Jan's zoon Willem van Hemerten, na dode van zijn vader, met Remmertten beleend. In een acte van 12 augustus 1446 wordt dit geheel aangeduid als "dat goet ende erff tot Remmertten mit sinen toebehoren hoge ende lege, gelegen in den gerichte van Ryenen". Op deze datum draagt Willem van Hemerten het leen over aan Adriaen Valkenaer ten behoeve van zijn erfgenamen. Tevens verklaart Adraen Valkenaer (op Ter Horst) aan Willem van Hemerten het goed te Remmertten gedurende zijn leven tot een recht lijftocht te hebben gegeven.

Drie jaar later op 30 maart 1449 draagt Willem van Hemerten het goed te Remmertten over aan Johan van Zuijlen. Na overlijden van Willem wordt op 10 oktober 1456 Willem's broer Jan van Hemerten, als mombler van Willem's zoon Aernt, met Remmertten beleend. Deze Aernt doet op 22 maart 1462 de eed en hulde aan de leenheer.

Drie jaar later op 4 juli 1465 wordt Aernt met Remmertten her-beleend, omdat destijds in 1456 hij, slechts 15 jaar oud zijnde, door zijn oom Johan van Hemerten "onwetend tot opdracht werd gebracht". Op 7 juni van het jaar daarop draagt Aernt het goed op aan de bisschop, die vervolgens Aernt's oom Jan van Hemerten (het regest spreekt hier ten onrechte van neef) er mede beleend.

In de leenakte van 4 juli 1465 treffen we tevens een meer volledige beschrijving van het leen aan, namelijk: "dat goet te Remmertten mytten weert, mytten busch, mitten berchlande ende een deel tienden myt allen seyenen toebehoren, alsoe alst gelegen is in den kerspellen van Renen".

Na enkele beleningen over en weer op Aernt en Jan, draagt tenslotte op 3 maart 1512 Aernt Borre van Hemerten (waarschijnlijk dezelfde als vornoemde Aernt) het goed Remmertten op aan de bisschop, die vervolgens Peter Freys van Dolre er mee beleent ten behoeve van de Cunerakerk. Aldus kwam Remmertten aan de kerkfabriek van St. Cunera, na meer dan anderhalve eeuw in leen gehouden te zijn door de Rhenense familie van Hemerten.

Hier volgen de personen die met Remmertten beleend werden ten behoeve van de Cunerakerk:

3 maart 1512	PETER FREYS VAN DOLRE
19 april 1515	JOHAN DIE CRUVE (DE KRUYFF?) HENDIKKSZN., na dode van PETER FREYS VAN DOLRE
2 december 1538	WILLEM LIJSTER DIRKSZN., na dode van JOHAN DIE CRUVE HENDRIKSZN.
5 juni 1559	JAN DE KEIJSER, na dode van WILLEM LIJSTER DIRKSZN.
15 september 1584	MR. ADRIAEN VAN STOUTENBORCH, na dode van JAN DE KEIJSER
13 mei 1596	FRANS VAN EWIJCK
Onbekende datum	ALARD VAN HARN
1 september 1641	DIRK VONK VAN LIENDEN, na dode van ALARD VAN HARN

En dan wordt het stil, geen beleningen meer; een stilte die 134 jaar duurt!

In het Politieboek wordt op 11 april 1774 vermeld dat kerkmeester Van Brienen een brief heeft ontvangen van de klerk der lenen van de Staten 's Lands van Utrecht (zij volgden de bisschop op als "leenheer" na de Reformatie). Na de dood van Dirk Vonk van Lienden was verzuimd het leengoed te verheffen en de verheergewaden te betalen, zoals gebruikelijk was bij het leenstelsel. Er diende dus nog even afgerekend te worden met de Staten 's Lands van Utrecht.

In Rhenen was men allang vergeten dat Remmertten geen allodiaal goed was! In opdracht van burgemeester Muntinga wordt er koortsachtig gezocht naar bewijsstukken. Het enige wat men vindt is de leenbrief van 1596, die van 1641 is spoorloos! De zaak zal overigens in de minne geschikt zijn, want op 26 augustus 1775 wordt Jacobus Sandbrink met

Remmerten beleend ten behoeve van de Cunerakerk. De leenbrief zal daarbij ook gevonden zijn, want hij ligt nog steeds netjes opgeborgen in een doos in het archief van de Gemeente Rhenen!

## 25 Franse schilden uit Remmerden

Willem van Hemerten, die op 20 januari 1434 met het goed Remmerten beleend werd, deed op 9 april 1441 opdracht van 25 Franse schilden, jaarlijks te betalen uit de opbrengsten van Remmerten, ten behoeve van Hendrik Valkenaer. Dit jaarlijks te betalen bedrag uit de opbrengsten van Remmerten was erfelijk, eeuwig durend en werd als zodanig op zichzelf ook beschouwd als een "leen". Een en ander zal Willem van Hemerten door zijn leenopvolgers in het goed Remmerten niet in dank afgenomen zijn!

Voor de volledigheid vermeld ik hieronder de beleningen van de jaarlijkse betaling van de 25 Franse schilden:

9 april 1441	HENDRIK VALKENAER
8 februari 1472	JOHAN VALKENAER, na dode van zijn vader HENDRIK VALKENAER
4 november 1477	JOHANNA VALKENAER, na dode van haar vader JOHAN VALKENAER. Hulder was haar oom HENDRIK VALKENAER
25 april 1501	HERMAN STEVENSZN., na opdracht door JOHANNA VALKENAER met DIRK VAN BEVERVOERDE, haar momber
5 januari 1511	CORNELIS HERMANSZN., na dode van zijn vader HERMAN STEVENSZN.
Na 3 maart 1512	CORNELIS VAN ECK AERNTSZN., ten behoeve van het St. Agnieten Convent te Rhenen, na opdracht door CORNELIS HERMANSZN.

26 juli 1547

WILLEM LIJSTER DIRKSZN., ten behoeve van het St. Agnieten Convent, na dode van CORNELIS VAN ECK AERNTSZN. Let op dat WILLEM LIJSTER hier een soort dubbel-functie vervulut. Ten behoeve van het St. Agnieten Convent heeft hij de jaarlijks uit Remmertten te ontvang- en 25 Franse schilden in leen en ten behoeve van de kerkfabriek van St. Cunera heeft hij het goed Remmertten in leen

15 september 1559

WILLEM VASTRIK, na dode van WILLEM LIJSTER DIRKSZN..

Bronnen:

Prof. Dr. W. van Iterson, De Stad Rhenen (Assen 1960), p.188 e.v..

Oud Archief Rhenen, Inv. No. 744b.

Rijks Archief Utrecht, Bissch. Arch., Inv. No's 271, 273, 275, 278, 281, 284.

De Nederlandsche Leeuw 1952, Artikel van de hand van de heer W.H.J.W. Deelman over de familie Van Hemerten.

Dr. A.J. Maris, Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen.

Aanvullingen door de heer A.J. de Jong.

Ph. J. van Daal.